ARIËNS

EEN LEVENSBEELD

en

EEN EERHERSTEL

door

Z.H. Exc. Mgr. J. H. G. Jansen

Aartsbisschop van Utrecht

Rede uitgesproken bij de onthulling van het Dr. Ariëns-standbeeld te Enschede, 16 Juni 1934

Dr. Ariëns

Rede van Z.H. Exc. Mgr. J. H. G. Jansen, Aartsbisschop van Utrecht bij de onthulling van het Dr. Ariëns-standbeeld te Enschede, 16 Juni 1934

■

Bewonderaars, vereerders en vrienden van Dr. Ariëns, zaliger en roemrijker gedachtenis.

Uit naam van Enschedé vooral, maar ook van Steenderen en Maarssen, uit naam van het Aartsbisdom en van geheel Nederland, van Katholieken en niet-Katholieken, kom ik hier eerbiedig — niet zonder eerherstel — en hoogst dankbaar een immortellen krans van hulde neerleggen bij het te onthullen standbeeld van Mgr. Dr. Alphons Ariëns, zelf duurzamer dan metaal, door met u eenige oogenblikken te lezen de door God in zijn leven gebeitelde hoofdopgave:

Dr. Ariëns, voorman en stuwer van twee groote bewegingen in Nederland, de R. K. Arbeidersbeweging en de R. K. Drankbestrijding.

Dr. Ariëns, baanbreker en gangmaker, voortrekker, aanvuurder en medestrijder in beide genoemde bewegingen.

Door God was hij voorbestemd voor die dubbele taak en dus door Hem voorbereid en bekwaamd.

Klaar van oordeel; breed van blik

Helder en scherp van verstand, klaar van oordeel, streng op studie en leefregel, maakte hij het Klein Seminarie, of wilt gij, het gymnasium en de 2 jaren wijsbegeerte te Rolduc met de meest loffelijke onderscheiding. Goedig van inborst, een voorbeeld van godsvrucht, ingetogenheid en deugd, tot alle goed bereid.

In Rijsenburg onderging hij den machtigen invloed van onzen grooten Doctor Schaepman, dien hij trouw bleef. Daar werd hij breed van blik.

Toen hij in Rome zijn doctoraat in de godgeleerdheid haalde, zwierf hij in de vacanties door Italië ook onder het volk, daalde af in de zwavelmijnen van Sicilië en informeerde naar de levensvoorwaarden, de loonen en de werktijden.

„De sociale angel moet er destijds al bij mij hebben ingezeten", schertste hij later in een persgesprek. „Ik kwam met beslist sociale neigingen naar Holland terug". Zijn warme liefde voor sociale rechtvaardigheid zat diep geworteld in zijn priesterziel. In 1886 is de jonge priester, Dr. Ariëns, naar geest en hart geschoold voor den socialen arbeid, die hem wacht.

„In 1885", zoo juichte Domela Nieuwenhuis, „is de vlag van het socialisme eindelijk in Twente geplant". De woelige jaren der stakingen naderen, 1886, '87, '88 en de beslissende dagen van 1890.

Te Enschedé
Met volle zeilen af!

En ziet..... daar plaatst Gods Voorzienigheid in '86 Dr. Ariëns als kapelaan in Enschedé, een der groote fabrieksteden van het nijvere Twente.

God geeft hem bijna 15 jaren voor den boeg en Ariëns zet af met volle zeilen, waarin Gods adem speelt.

Wel zalig Enschedé en Twente en heel Nederland! — Hij noemt zijn Bisschop, Mgr. Snikkers, een ideaal van een man. „Ik kon met hem spreken vrij uit en hij schonk mij zijn vertrouwen, mij, den jongen, pas beginnenden kapelaan, en dan — dat merkwaardig klare inzicht van den Bisschop in een tijd, toen er nog zoo weinig sociaal besef leefde onder ons".

De nieuwe kapelaan, aristocraat van huis uit, aristocraat van geest en levensstijl, maar met hart en ziel democraat, doet ijverig huisbezoek, zwoegt in de zielzorg, pijlt de nooden van de textielarbeiders, welke in die dagen een zwaren strijd hadden te voeren om een menschwaardig bestaan, en de barmhartige Samaritaan wordt steeds meer door medelijden bewogen. Om de voorgenomen sociale taak in de juiste banen te leiden, maakt hij studie van de onderscheiden sociale richtlijnen, die in België, Frankrijk en Duitschland onder de katholieken aan de orde van den dag waren. Hij raadpleegde vrienden in binnen- en buitenland. Hij schrijft sociale artikelen en doet ze schrijven in het weekblad van Oldenzaal en omstreken, dat G. Bruggeman was begonnen in '85, en als hij dan zijn plannen heeft overwogen en uitgewerkt, bevordert hij in intiemen kring de oprichting van een katholieke Arbeidersvereeniging, maar liet aan Deken Meurkens de eer en de eerste leiding; deze echter verdween spoedig van het tooneel en liet het werk over aan den nieuwen kapelaan.

24 November 1889: de eerste Katholieke Arbeidersvereeniging

Ariëns dus stichtte 24 Nov. 1889, d.i. reeds 2 jaren vóór het verschijnen van Rerum Novarum de eerste Katholieke Arbeidersvereeniging in Nederland te Enschedé. Dat kon hij toen reeds tot stand brengen, omdat hij al jaren sociaal dacht, sociaal voelde, sociaal meeleefde en werkte.

't Was dan ook Ariëns, die Schaepman in de sociale beweging bracht en beweging bracht in Schaepman, totdat **„de"** adviseur van de werklieden-organisatie in het Aartsbisdom niemand anders werd dan Schaepman.

Dat kwam, omdat Ariëns de zeldzame kunst verstond, om anderen voor te laten gaan en zelf bescheiden op den achtergrond te blijven, steeds overtuigd, dat anderen het beter verstonden dan hij.

Voor ons echter blijft kapelaan Ariëns de grondlegger van de katholieke stands- en vakorganisatie, voor ons is hij de emancipator op sociaal gebied, voor ons de kern-gezonde volksleider, die tot het volk ging vol mededoogen en met al den gloed zijner innigste overtuiging opkwam voor de belangen van allen, voor de rechten vooral van de verdrukten, het verkeerde bestrijdend en het goede erkennend, waar hij het vond met de zuiverste meening, vreemd van eer- en winzucht, niets anders beoogend dan het waarachtig welzijn des volks.

Een kapelaantje overreedt de verwoede menigte.

Zoo verwierf hij ongezocht de oprechte hoogachting in breede lagen des volks, zelfs van zijn principieel felste tegenstanders.

Een reeds langen tijd bestaande gespannen toestand in sommige fabrieken had in Februari 1890 een werkstaking ten gevolge, die door de werkgevers ten slotte beantwoord werd met de bedreiging van algemeene uitsluiting. Een uitsluiting, die in de maand Mei volledig in alle fabrieken der stad zou worden toegepast.

Een militaire bezetting der stad joeg de spanning in de arbeiderswereld tot het hoogtepunt op.

Het zag er dreigend uit. Ariëns vol mededoogen met de onverdiende ellende, begeeft zich onder het volk, socialist, protestant en katholiek, springt in een vergadering der stakers op het podium en overreedt met overtuigende argumenten de verwoede menigte. Vliegen zegt ons met welk gevolg: „Een kapelaantje liet de onverantwoordelijke staking mislukken".

De arbeiders, door Ariëns optreden overtuigd, dat voortzetten der staking tot geen gunstig resultaat zou kunnen leiden, doch slechts de ellende vermocht te vergrooten, gingen dien middag weer aan het werk.

De leiders der staking, die niet meer in de fabriek werden toegelaten, zijn door Dr. Ariëns grootmoedig maandenlang uit eigen middelen ondersteund, tot ze weer een werkkring hadden gevonden.

De Vakbond

Die staking had hem echter geleerd: Een R. K. Arbeidersvereeniging is niet voldoende, er moet ook een Vakbond komen en wel over geheel Twente. Met twee knappe fabrieksarbeiders schrijft hij vergaderingen uit, maakt Statuten en in Februari 1891 bestaat de eerste R. K. Fabrieksarbeidersbond met verschillende afdeelingen in Twente, waarvan kapelaan Ariëns de ziel en de stuwkracht was.

Met beleidvol doorzicht had hij te rechter ure doorgetast.

Intusschen was in 1891 de Encycliek van den Paus der Werklieden, Leo XIII verschenen, Rerum Novarum.

Ariëns bouwt zijn eerste arbeiders-tehuis „Concordia", waarin hij zijn arbeiders godsdienstig, zedelijk en sociaal gaat vormen en scholen met rotsvast geloof en grondige kennis, om ze te bekwamen voor de moeilijke taak, welke hun wacht.

Met Rerum Novarum in de hand, in het hoofd, vooral in het hart, gaat hij met volle lust en kracht werken aan den uitbouw der R. K. Arbeidersbeweging in Twente, in Utrecht, in het Aartsbisdom, in geheel Nederland.

Hij gaat schrijven en speechen en organiseeren. Begin '93 verscheen „De Katholieke Werkman" onder redactie van Dr. Ariëns en Dr. Sloet, zijn allerbesten vriend en raadgever tot in den dood. Dr. Ariëns bleef redacteur tot '97.

Door dit blad vooral vormde hij het eerste sociale keurkorps van R. K. arbeiders in Nederland.

Wie telt de Werkliedenvereenigingen en vakafdeelingen, die zijn woord hielp oprichten?

„De Eendracht";
Reiziger zonder provisieloon.

Nog geschiedt er iets, Ariëns' karakter bijzonder teekenend.

Door het ideaal van Mgr. von Kettler geleid, begon de edelmoedige kapelaan in 1895 voor 40 ontslagen arbeiders te Haaksbergen een coöperatieve weverij „De Eendracht", die hem zijn geheel kapitaal — zijn gouden miskelk inbegrepen — veel zorg en veel verdriet gekost heeft. Ariëns, allerminst een zakenman, kon zich niet indenken, dat een goede daad op financieele moeilijkheden kon vastloopen. En toen het begon vast te loopen, achtte hij het niet beneden zich, zeker ook uit gewetensplicht, om zelf als niet-gesalarieerd reiziger zonder provisieloon kloosters, pastories en bekenden af te gaan met stalen van keper en katoen, om te voorkomen den ondergang van het coöperatieve weverijtje.

Naar waarheid is dit feit verheerlijkt door het te noemen: „Succes door mislukking".

Ideale Ariëns, fijn met uw volk medevoelend priester, arm, rechtvaardig, nederig geworden tot verdwazing toe, gij hebt de rentelooze voorschotten met hooge dividenden uitgekeerd, door aan Twente en geheel Nederland een voorbeeld na te laten van heroïeke offerdeugd.

Dr. Ariëns, voorman en stuwer der R.K. Drankbestrijding

Voor hem was drankbestrijding geen doel, maar middel; een middel om te bereiken, waarnaar hij streefde met heel zijn sociale priesterziel: de godsdienstige, zedelijke en stoffelijke verheffing der schare.

De drankbestrijding was voor hem een sociaal werk van den eersten rang, maar vooral een overtuiging, een liefdedrang van den zielen-ijveraar, omdat het alcoholisme zooveel verwoestingen aanrichtte in de zielen.

Dr. Ariëns, voorman en stuwer der R. K. Drankbestrijding.

Een geweldig groot struikelblok lag echter op den weg: drinkgewoonte tot drankdwang, drankmisbruik tot drinkpassie, die het godsdienstig besef ondermijnden, de zedelijkheid in gevaar brachten, de stoffelijke welvaart tegen hielden, de cultureele verheffing belemmerden, ons volk in zijn geheel omlaag drukten.

Met man en macht dan dat blok van de baan. De ideeën moeten worden omgezet. Wie zag dat blok? Wie rolde het weg? Wie zette de ideeën om? Kapelaan Ariëns. De strijdende Kruisridder schrijft uit een oorlog op leven en dood en predikt en predikt den heiligen Kruistocht, de Kruisbanier in de eene, het vlammende Kruiszwaard in de andere hand; altijd zelf voorop, komt hij zegevierend uit den strijd.

In Februari 1895 had hij een matigheidsgenootschap.

Sobriëtas:
Leed verzacht en zielen gered

In 1906 verscheen reeds het eerste nummer van het meer wetenschappelijk geredigeerd Tijdschrift „Sobriëtas", een feit, dat mede op een Nationaal Drankbestrijders-Congres den heer Fortuyn den uitroep ontlokte: „Gij hebt een eigen drankbestrijding uit den grond gestampt!"

De Roomsche Drankweer in Nederland is geheel door hem uitgebouwd; alles is van hem; al ware dit zijn eenig levenswerk geweest, hij had er niet meer voor kunnen doen.

Hij maakte van zijn Kruisverbond en van zijn Mariavereeniging, opgevoerd beiden tot geheelonthouding, als Kerngroep, centrales en vormscholen van zelfbedwang uit hoog-Christelijk beginsel.

En voor de allerzwaksten, die ook daar nog geen redding vermochten te vinden, bewerkte hij de stichting van een „Tehuis voor drankzuchtigen", of verrastten zijn vrienden hem daarmede bij gelegenheid van hoogtijdagen in zijn leven.

„Wat een slaven bevrijd, wat een leed verzacht, wat een tranen gedroogd, wat een armoede voorkomen, wat een volkskracht behouden, wat een offerzin gewekt, wat een zielen gered!" sprak de lijkredenaar te Maarssen.

Apostel-Drankbestrijder!

Ontvang den dank van Twente en van Nederland!

Zijn priesterleven: Één gelouterde offerdaad!

Maar met arbeidersbeweging en met drankbestrijding, hoofdopgave van zijn leven, is de rijke levenstaak van den veelzijdigen Ariëns niet geschetst.

Geen werk van apostolaat bleef hem vreemd; hij heeft het begonnen, gestuwd of minstens gesteund. Zijn priesterziel drong hem tot altijd meer. Als rustend priester nog zon hij op nieuwe vormen van apostolaat, en het geheim van Ariëns' ongelooflijke vruchtbaarheid was, dat hij zijn geheele priesterleven heeft gemaakt tot één offerdaad. Hij was een knecht Gods en dienaar van Gods volk.

Nemen wij hem nog even in den geest op, vóór het scherp gelijkend brons van den priester Ariëns voor onze oogen wordt onthuld.

Ariëns, schrander, fijnzinnig, fijnvoelend, vol temperament; sprankelende geest met levenwekkend woord en krachtig stuwende daad; soepel, maar onweerstaanbaar; bescheiden en toch op een ieder makend een nooit te vergeten indruk door een bewogen gelaatstrek, een trilling in de stem, een aarzeling, een vraag, een opwerping, een slagwoord, een formuleering, een stichting: zonder zich op te dringen altijd propagandist, altijd adviseur; steeds waardeerend anderer meening, onwrikbaar geloovend in de goede trouw van anderen; zich zelf niets, anderen alles vergevend; met een oog, dat nooden speurde, met een hart, dat nooden meevoelde, met een hand, die nooden lenigde; stoere werker, edele strijder.

Leed is hem niet gespaard. Gelouterd heeft het hem, nooit verbitterd, nooit gebroken. Uit de eerste rijen teruggedrongen ... dan maar in de laatste en vanuit de achterste gelederen andere strijders naar voren gestuwd.

Ik ben als een veer!

„Maar Doctor! Hoe houdt u het uit?" riep een zijner vrienden hem bij zoo'n gelegenheid toe.

En glimlachend klonk het antwoord: „O, ik ben als een veer. Men kan mij heel diep neerdrukken, maar als men mij los laat, spring ik weer op."

Dat was Ariëns op zijn subliemst.

Hij maakte school en wist zich te verveelvoudigen in anderen, omdat hij begreep, wat slechts weinigen verstaan, dat de actie dood loopt, als één alles wil doen.

Wel een der edelste zonen van 't Aartsbisdom, van heel Nederland!

De nederige, kinderlijke gehoorzame, waar en diep godsdienstige priester, man van versterving, loutering en lijden, van gebed en beschouwing; arm geworden, om anderen rijk te maken; licht en warmte uitstralend naar alle kanten; leek en priester stichtend en opvoerend tot krachtige getrouwheid en hoogere volmaaktheid. Dit weinige over Dr. Ariëns was slechts een schets. Wij staan nog te dicht op hem.

Voor ons allen, voor U en Uw nageslacht moge Dr. Ariëns blijven voortleven als de voorbeeldige mensch, de volkomen Christen-strijder, de model-priester, in wien de rijke natuur door het genade-leven van doopsel, vormsel en priesterschap tegelijk met zijn volhardende medewerking tot vollen wasdom is uitgegroeid en honderdvoudige vruchten heeft gedragen.

En nu onthul ik den bronzen Ariëns

En nu onthul ik U den bronzen Ariëns, als voortgetreden uit de dankbare harten van zijn bewonderaars, vereerders en vrienden, niet het minst van zijn trouwe arbeiders, vooral van Twente. De eeuwen trotseerend, zal hij blijven staan in Enschedé, waar hij als kapelaan het mooiste stuk van zijn mooie leven heeft gestaan, de stoere strijder, onverwinbaar, in de hitte van den dag en in storm en regen en hagelslagen.

Zoo moge hij stand houden in Uwe harten de jaren nog van Uwen vergankelijken levensstrijd, maar moge hij ook onverwoestbaar blijven voortleven in de harten der jongeren en van hunne kinderen, en kindskinderen ... ter navolging. Zoo zij het!

Uitgegeven met toestemming van
Z. H. Exc. Mgr. J. H. G. Jansen.

30-7-34.

Uitgave van het Geert Groote
Genootschap in samenwerking
met de N.V. Gooi & Sticht

CENTRAAL BUREAU der DR. ARIËNS-VERENIGING
Beelsstraat 1 - HELMOND
Telefoon 181 Postrekening 40582

G.G.G. No. 458
Verzendhuis G.G.G. Mariënburg, 's-Hertogenbosch

Brochure-reeks G. & S. No. 9
Documenten-serie
Uitgave en druk: N.V. Gooi & Sticht, Hilversum.